

การตะ-สยาม

ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง?

คมกฤษ ชูเกียรติแต่ง

ดำเนินโดย วิจักขณ์ พานิช

บทความการเมืองร่วมสมัยในพรมแดนของความเชื่อ

พิมพ์ครั้งที่ ๒

การตะ-สยาม
ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง?

การตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง?

คมกฤษ ชูยุติศักดิ์

ราคา ๒๘๐ บาท

การตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง?

• คมกฤช อุ่ยเต็กเค่ง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กันยายน ๒๕๖๔

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : พฤศจิกายน ๒๕๖๔

ราคา ๒๘๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

คมกฤช อุ่ยเต็กเค่ง.

การตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง?.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๖๔.

๒๘๐ หน้า.

๑. ศาสนากับการเมือง.

I. ชื่อเรื่อง.

201.72

ISBN 978 - 974 - 02 - 1758 - 9

สำนักพิมพ์มติชน | www.matichonbook.com

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ ศคชนาท, สุพจน์ แจ็งเร็ว, นงนุช สิงหนเดชะ
- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์, สุภาชัย สุชาติสุธารธรรม
- บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : ชนมณ วังทิพย์
- บรรณาธิการเล่ม : ปิยวัฒน์ สีแดงสูง
- พิสูจน์อักษร : ณรงค์ พึ่งบุญพา
- ศิลปกรรม : นุศรา สมบูรณ์รัตน์
- ออกแบบปก : ชนาเมธ เขมญาพิสุทธิ์
- ประชาสัมพันธ์และการตลาด : กรกฤษณ์ พรอินทร์, ณัชชา เขียวถกล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล

ประชาชนเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๑๒๓๕

โทรสาร ๐-๒๕๔๙-๕๔๘๘

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน ๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนเวศน์ ๑

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๐๐๐, ๒๑๐๘

โทรสาร ๐-๒๕๔๙-๙๐๑๓

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน)

๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๔-๓๓๖๐

โทรสาร ๐-๒๕๔๙-๙๐๑๒

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co., Ltd.

12 Tetsabannarueman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak,

Bangkok 10900 Thailand

ในกรณีที่หนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์

เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าลပ် เข้าเล่มกลับหัว

กรุณาติดต่อมาที่ email: matchonbook.sales@gmail.com

หรือ inbox: [facebook.com/matchonbook](https://www.facebook.com/matchonbook) เพื่อขอเปลี่ยนแปลงใหม่

ใช้กระดาษ Moorim Easy Read

หากท่านต้องการสั่งซื้อหนังสือเล่มนี้

จำนวนมากในราคาพิเศษ

โปรดติดต่อโดยตรงที่ บริษัทงานดี จำกัด

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๓

โทรสาร ๐-๒๕๔๙-๙๐๑๒

MATCHON
PREMIUM
PRINT

ฝ่าย MATCHON PREMIUM PRINT

บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน)

รับผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๔๑๙, ๒๔๒๔

โทรสาร ๐-๒๕๔๙-๙๐๑๒

สารบัญ

ภารตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง?

คำนิยมโดย วิจักขณ์ พานิช	(๘)
คำนำ	(๑๒)
บทนำ: การเมืองนัวเนียกับศาสนา ไม่ว่าภารตะหรือสยาม	๓
พุทธธรรมกับการเมือง	๑๒
โพธิจิตอันประเสริฐ	๑๔
เมื่อคำสอน “โพธิจิต” ทำให้หัวใจสั่นไหว และความเมตตาของพระอาจารย์รูปหนึ่ง	๒๑
มหายานเพื่อมหาชน	๒๗
ไม่นับถือศาสนาเสียยังดีกว่า	๓๓
สังคมบ้าบุญ	๓๙
พุทธศาสนาและโทษประหารชีวิต	๔๖
ความเจียบจนต่อการ “อุ้มหาย” กับความดีบริสุทธิ์ที่ไม่อยากแปดเปื้อนการเมือง	๕๓
“ฆ่าไม่บาป”: กิตติวุฒโฒไม่ไช้คนแรก	๕๙
ภราดรภาพในความทุกข์ทน และอนาคตของความหวัง	๖๖

เรียน “ธรรมะ” จาก “มีอบ”

๗๒

พระกับมีอบ

๗๘

พระเจ้าส่งเสริมขบวนการคนรุ่นใหม่

โดยง่ายที่สุดได้อย่างไร

๘๕

นรกภูมิบนแผ่นดินโลก

๘๑

เดินทะเลฟ้า

๘๘

พราหมณ์-ฮินดูกับการเมือง และความศักดิ์สิทธิ์

๑๐๘

หมอบกราบในวัดมณเฑียรอินเดีย

๑๐๖

พระโคกนเคียง คำทำนาย และประเทศไทย ๔.๐

๑๑๒

เมื่อพราหมณ์ “แบก” วรรณคดีเข้าเทวสถาน

๑๑๗

ฮินดูที่เพิ่งสร้าง

๑๒๔

รู้จัก “อารยสมาช”:

องค์กรฮินดูปฏิรูปอีกแห่งในสังคมไทย

๑๓๐

Re-Thinking ภาควิทยา

๑๓๖

“ระเบิดอรชุน” การเมือง ชีวิต ความขัดแย้ง

กับภาควิทยาในภาวการณ์ร่วมสมัย

๑๔๒

สถานที่ประสูติพระรามในความขัดแย้ง: คำพิพากษา

กรณีพิพาทมัสดิบาบริในเมืองอโยธยา

๑๔๘

เมื่อเทพต้องขึ้นศาล: สถานภาพ “บุคคล” ของเทพฮินดู

ในระบบกฎหมายอินเดีย

๑๕๕

ก้าวแรกของเทวสถานบ้านเกิดพระรามในอโยธยา

กับการเมืองอินเดีย

๑๖๑

เทพกับการเมือง: พระรามที่เปลี่ยนไป

๑๖๗

ไสยศาสตร์กับการช่วงชิงความหมาย ในการเมืองไทย

พรมแดนของ “งมงาย”	๑๗๖
ไสยศาสตร์ หมุดล่องหนและการเมืองไทย	๑๘๓
หมุดล่องหนรอบสอง	
กับการต่อสู้ด้านไสยศาสตร์การเมือง	๑๙๐
ผู้วิเศษ แก่กรรม กับเวรกรรมของสังคมไทย	๑๙๘
เราอยู่ในเวลาช่วงชิงพื้นที่ความศักดิ์สิทธิ์	๒๐๖
เทวดาจะอยู่ข้างไหน	๒๑๒
พระสยามเทวาธิราชไม่ควรอยู่บนอาคารรัฐสภา	๒๑๘

ข้อเสนอส่งท้าย:

ปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง	๒๒๘
การเลือกตั้งกับนโยบายทางศาสนา	
ของพรรคการเมือง	๒๓๐
อยากเห็น “ฉาปนสถานของผู้ไม่นับถือศาสนา”	
ในบ้านเรา	๒๓๖
ปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง (๑): ตั้งคำถาม	
กับวัฒนธรรมอวยและระบบสมณศักดิ์	๒๔๒
ปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง (๒): ใกล้ชิดพระพุทธะ	
เลิกใช้คำราชาศัพท์กับพระพุทธะกันเถิด	๒๔๘
ปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง (๓):	
แยกศาสนาออกจากรัฐ	๒๕๔
ปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง (๔):	
บทเรียนการสร้างรัฐฆราวาสแบบอินเดียน	๒๖๐

คำนิยม โดย วัจกขณ์ พาณิช

คนส่วนใหญ่มองการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ อำนาจที่มัก
ฉ้อฉลและนำไปสู่จุดจบของการสูญสิ้นอำนาจอย่างเลวร้ายในท้าย
ที่สุด ขณะเดียวกันศาสนาก็มักถูกวางไว้ในภาพตรงข้าม วิธีการสละ
โลก ปล่อยว้างอำนาจ การแสวงหาความสุขสูงสุดและการหลุดพ้น
เรามองว่าศาสนากับการเมืองมีเป้าหมายที่ต่างกันคนละขั้ว อันหนึ่ง
เป็นการมุ่งสู่การหลุดพ้นทางธรรม อีกอันเป็นการเข้าไปแสวงหา
อำนาจทางโลก

แต่สิ่งที่ผู้อ่านจะได้เรียนรู้จากแต่ละบทความในหนังสือ
ภารตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง? จะรู้ถอน
มายาคติข้างต้นอย่างถึงราก เราจะพบว่าศาสนาในสังคมไทยเป็นการ
เมืองเสียยิ่งกว่าการเมือง อีหนึ่งตุงนึ่งกับชีวิตใกล้ตัวเราอย่างแยกไม่
ออก แม้เราจะไม่ได้บวระณมาตัวเป็นชาวพุทธ นับถือศาสนาหรือ
ไม่นับถือศาสนา แต่ศาสนาก็จะยังเข้ามาก้าวก่ายหรือกระทั่งละเมิด
สิทธิในชีวิตเรา โดยที่เราไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวแต่พุดไม่ออก ศาสนาไม่ใช่

อย่างที่เราคิด ไม่เพียว ไม่แท้ ไม่ได้มุ่งสู่การหลุดพ้นอะไรเลย แต่ “การเมือง” ที่บ่อยครั้งศาสนาและศาสนิกชนปฏิเสธที่จะเข้าไปสัมพันธ์ด้วย กลับมีอิทธิพลต่อศาสนาอย่างยิ่งยวด ศาสนาไทยเป็นการเมืองที่สุด ผักใฝ่อ่านางที่สุด น้อยคนตรวจสอบไม่ได้ที่สุด และกำลังนำพาตัวมันเองและประเทศไปสู่หายนะอย่างร้ายแรงที่สุด เรากำลังพูดถึง “ศาสนากับการเมือง” แบบจารีตนิยมที่ยึดโยงกัน แนบแน่นอย่างแกะไม่ออกการจะสร้างความเปลี่ยนแปลงไม่ว่าในศาสนาหรือในการเมืองในทิศทางที่สร้างสรรค์ จำเป็นจะต้องเข้าไปทำความเข้าใจและท้าทายอดีตมาก่อนใหญ่อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

อีกด้านหนึ่ง เราอาจเริ่มรู้สึกว่าการเมืองไม่ได้วิไลอย่างที่เรเคยคิด การเมืองเป็นเรื่องของเรา และการเมืองจะดีไม่ดีกว่าขึ้นอยู่กับเราด้วยเช่นกัน เราจะพบว่าการเมืองไทยกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่การหลุดพ้น เรามีความหวัง “ให้มันจบที่รุ่นเรา” มีความหวังที่จะเห็นการเมืองที่เคารพในสิทธิอำนาจและเสียงของประชาชนอย่างแท้จริง เรามีความหวังที่จะเห็นการเมืองในฐานะพื้นที่รับฟัง แลกเปลี่ยน ถกเถียงทางสติปัญญา สร้างจิตสำนึกร่วมของการเคียงบ่าเคียงไหล่ สร้างความเคารพความแตกต่างหลากหลาย เป็นการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริงและความจริงที่สามารถถูกพูดถึงและตรวจสอบได้ การเมืองกำลังกลายเป็นพื้นที่ของอิสรภาพ การส่งเสริมศักยภาพ และการตระหนักรู้ที่เปิดกว้าง เราชักไม่ค่อยแน่ใจว่าเราบ้าไปรีไปเล่าที่รู้แจ้งว่า การเมืองคือเรื่องจิตวิญญาณ

บทความในหนังสือเล่มนี้นำเสนอมุมมองต่อประเด็นศาสนากับการเมืองด้วยท่าทีสนใจใคร่รู้ ชวนตั้งคำถามต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในฐานะปรากฏการณ์ที่เราสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและทำความเข้าใจ

เข้าใจ อย่างน้อยก็ในระดับจิตสำนึก ในทางตะวันตกเรียกสิ่งนี้ว่า political awareness หรือการตระหนักรู้ทางการเมือง ซึ่งถือเป็นคุณค่าจิตวิญญาณแบบหนึ่ง ส่วนในทางพุทธเรียกสิ่งนี้ว่า สัมปชัญญะ ความใจกว้างอันเริ่มต้นจากการมีสติรู้ตัว กระทั่งกลายเป็นพื้นที่ของการรับรู้อย่างปราศจากอคติที่แผ่ขยายออกไปจากในเนื้อในตัว ผู้คนรอบข้าง สังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ เซอเกียม ตรุงปะรินโปเช ธรรมาจารย์ชาวทิเบตผู้วางรากฐานพุทธธรรมในโลกตะวันตกกล่าวว่า “สัมปชัญญะก็เหมือนกับลม เพียงแค่เปิดประตูหน้าต่าง ลมก็พัดเข้ามา” การมีสัมปชัญญะไม่ใช่สิ่งที่ต้องอาศัยความพยายามเพื่อจะสร้างมันขึ้นมา แต่ธรรมชาติของสัมปชัญญะดำรงอยู่ตรงนั้นอยู่แล้ว เพียงแค่เปิดใจ การตระหนักรู้ถึงความทุกข์ของผู้อื่นก็เกิดขึ้นเองอย่างเป็นธรรมชาติ มันคือท่าทีของการรู้สึกรู้สึกรวมๆ ที่บ่อยครั้งศาสนากลับสอนเราให้ทำตรงกันข้าม เรากำลังฝึกให้ตัวเองปล่อยจากอะไรมากมายที่ฝังหัวมา แล้วเชื่อในสามมัญ्ञ์สำนึกของตัวเอง เริ่มต้นด้วยท่าทีที่เป็นมนุษย์ในการสัมพันธ์กับความเป็นไปรอบๆ ตัว แล้วเปิดหัวใจ หรือ “โพธิจิต” ให้ทำหน้าที่ของมันอย่างดีที่สุด ในการสั้นไหวไปกับความเป็นจริงรอบตัวอย่างตื่นรู้และกรุณา

งานของอาจารย์คมกฤษเต็มไปด้วยเกร็ดทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และความรู้แตกฉานทางปรัชญาศาสนา ทั้งยังแฝงด้วยแง่คิดและอารมณ์ขัน แต่ที่ทรงพลังยิ่งกว่าและหาได้ยากยิ่ง คือ “พลังแห่งโพธิจิต” ที่อาจารย์คมกฤษสอดแทรกไว้ในแทบทุกบทความที่เขาเขียน ทั้งศาสนาและการเมืองต่างต้องการ “หัวใจของความเป็นมนุษย์” ที่จะช่วยแปรเปลี่ยนศาสนาและการเมืองให้หลุดพ้นจากอำนาจของอัตตา สู่การเป็นพลังแห่งการตื่นรู้อันสร้างสรรค์ที่จะยังประโยชน์แก่

เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งปวงอย่างเสมอภาคเท่าเทียม

เมื่อนั้นศาสนากับการเมืองก็จะบรรจบพบกันอีกครั้ง ไม่ใช่ในฐานะอำนาจที่ฉ้อฉล แต่ในฐานะคุณค่าทางจิตวิญญาณของสังคมร่วมสมัยที่เราไฝฝั่น ศาสนาคือจิตวิญญาณ และการเมืองก็คือจิตวิญญาณเช่นกัน ทั้งสองมีเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมหัวใจความเป็นมนุษย์ให้ส่องสว่าง งอกงาม

วิจักขณ์ พานิช

๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔

เกาะพะงัน, สุราษฎร์ธานี

คำนำ

ผมมีครอบครัวที่สนใจการเมืองมาตั้งแต่รุ่นทวด แต่ก็เป็นการเมืองของท้องถิ่นเล็กๆ พ่อของผมเคยอยากให้ผมเล่นการเมืองท้องถิ่นเหมือนตัวพ่อและบรรพชนของเรา แต่เป็นแม่ที่มักกระซิบกับผมอยู่เสมอว่าอย่าไปหาเรื่องปวดหัวเลยแม้จะไม่ถึงกับห้ามปราม อีกทั้งด้วยผมสนใจทางศาสนาและปรัชญามากกว่าจึงไปเรียนทางนั้น แล้วก็ไม่ได้คิดจะเล่นการเมืองอะไรอีก และคำของแม่ยังอยู่ในหูเสมอ กระนั้นก็พยายามมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าที่ทำได้ โดยเฉพาะการเมืองภาคประชาชน

เมื่อมติชนมอบโอกาสให้ผมมีคอลัมน์ของตนเองในมติชนสุดสัปดาห์ แต่แรกผมคิดแต่เพียงว่าอยากจะทำเขียนเรื่องศาสนา ศิลปวัฒนธรรมหรือประเพณี หรือลากไปเกี่ยวกับโบราณคดีบ้าง แต่ไปๆ มาๆ มิตรสหายหลายคนก็ย้ำเตือนว่า เราควรแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของประเพณี ศาสนา กับการเมืองและสังคมด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้คน และด้วยความรู้สึกอัดอั้นตันใจของผมเองเมื่อเห็นสถานการณ์ในบ้านเรา หลายครั้งบทความของผมจึงเป็นเรื่อง

การเมืองกับศาสนา โดยเฉพาะในปีหลังๆ มาใหม่ที่ซับซ้อนกว่าเดิมมาก

แม้จะเกรงใจผู้อ่านที่ส่วนหนึ่งคงอาจอยากเสพงานทางศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาเป็นหลัก และตระหนักว่าตนเองไม่ได้มีความแหลมคมทางความคิดสักเท่าไร แต่ผมก็คิดว่า ไหนๆ เขาก็ให้พื้นที่แก่เราแล้ว ถ้าเราเป็นปากเป็นเสียงให้แก่ผู้คนโดยเฉพาะในปากฝั่งประชาธิปไตยก็คงเป็นประโยชน์เท่าที่ผมจะทำได้ แม้จะน้อยนิดเมื่อเทียบกับผู้ที่ออกไปเคลื่อนไหว ถูกจับกุม สูญเสียอะไรหลายอย่างในชีวิตไปจนถึงชีวิตเอง ผมจึงทยอยเขียนบทความเหล่านี้ทิ้งที่หลายครั้งก็รู้สึกเหมือนบ่นบ้าด้วยความโกรธอยู่คนเดียว

สถานการณ์ทางการเมืองในตอนนี้นำเสนอให้เห็นชัดว่า ศาสนากับการเมืองใกล้ชิดกันเพียงไร ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงเกิดขึ้น แม้บางเหตุการณ์ในบทความอาจผ่านไปแล้ว แต่คงยังเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความคิดความเชื่อบางอย่างที่ยังคงบอวลอยู่ในสังคมนี้ได้ กระมัง

ผมมีความหวังว่า บทความที่รวบรวมมานี้จะเกิดประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านไม่มากนักน้อย ผมเป็นศาสนิก เขียนบนจุดยืนแบบศาสนิกที่หวังดี บางครั้งก็อาจน่าเบื่อสำหรับคนที่เป็นอศาสนิกหรือเห็นว่าศาสนาควรถูกกำจัดให้พ้นๆ ไป แต่กระนั้นผมก็ยังหวังว่าศาสนาจะหาที่ทางของตนเองได้ในอนาคตที่เราจะต้องเป็นประชาธิปไตยสักวัน

ด้วยความไม่แหลมคมทางความคิดดังที่ผมย้ำซ้ำๆ ผมจึงอยากขอภัยท่านผู้อ่านไว้ก่อนเป็นเบื้องต้น ขอโปรดอภัยให้แก่ความโง่เขลาของผมและขอบพระคุณในความเมตตาที่ให้มา ผมขอขอบคุณคุณวิจักขณ์ พานิชผู้เป็นทั้งเพื่อนรักและครูที่เขียนคำนิยมให้ และยังคงยกกระตุ้นเตือนให้ผมได้เห็นมิติอันลึกซึ้งของศาสนธรรมและความเชื่อมโยงกันของการเมืองกับศาสนา ขอขอบคุณภรรยาและ

ครอบครัวที่เป็นกำลังใจให้เสมอ ขอขอบคุณบรรณาธิการเล่มที่ช่วย
ทำให้นั่งสื่อเล่มนี้เกิดขึ้น ขอขอบคุณสำนักพิมพ์มติชนที่มอบโอกาสให้
ผมมาโดยตลอด และขอขอบคุณครูบาอาจารย์ตลอดจนมิตรสหาย
ที่ไม่ได้เอ่ยนามทุกท่าน

หากมีความดีใดเกิดขึ้นจากหนังสือเล่มนี้ ผมขออุทิศแด่แม่
และ “แม่สรรพสัตว์” ทั้งหลาย ขออุทิศแด่ผู้ต่อสู้ทางการเมือง คน
รุ่นใหม่ นักเคลื่อนไหว ผู้ถูกกดขี่บีฑาและพี่น้องประชาชนคนสามัญ
ขอบ้านเมืองกลับสู่วิถีอันถูกต้อง ขอให้สันติสุขปรากฏในทุกแห่งหน

คมกฤช อุ่ยเต็กเค่ง
วัชรสิทธา กรุงเทพฯ
๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๔
วันศุกร์ ภัทรมสมภพ

การตะ-สยาม
ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง?

บทนำ: การเมืองนิวเนียกับศาสนา ไม่ว่าการตะหรือสยาม

ไม่รู้ใครไปเริ่มสอนสั่งว่า “การเมือง” เป็นเรื่องสกปรก เต็มไปด้วยเล่ห์กลโกง นักการเมืองนั้นส่วนมากเข้ามาออบอวย จะมีดีอยู่บ้างก็น้อย การสอนสั่งเช่นนี้ทำให้คนรังเกียจการเมือง โดยเฉพาะศาสนิกชน

ด้วยเหตุนี้ แม้แต่ฝ่ายที่ออกตัวว่านิยมประชาธิปไตย หลายคนยังรู้สึกไม่พอใจที่มีพระภิกษุสามเณรหลายรูปออกมาเคลื่อนไหวพร้อมๆ กับประชาชน บอกว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ก็มี

อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์เคยกล่าวในทำนองว่าอันที่จริง กฎของมหาเถรสมาคมที่ห้ามพระภิกษุเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยปราศจากนิยามว่าการเมืองคืออะไรนั้น คือการเมืองในตัวเองที่เดียว เพราะฝ่ายพระที่มีอำนาจซึ่งทำเหมือนนั่งเฉยกับการเมือง แต่ในความเป็นจริงเข้าข้างฝ่ายรัฐโดยตลอด และนั่นคือ

การเล่นการเมืองโดยอ้างว่าไม่ใช่การเมืองหรือเล่นการเมืองแบบ
อีแอบนั้นแหละ

เราจึงได้เห็นพระที่มีสมณศักดิ์สูงให้การต้อนรับและทำ
พิธีกรรมต่างๆ ให้แก่นักการเมืองและคนในรัฐบาลอย่างเต็มที่ โดย
ไม่สนว่าคนเหล่านั้นจะละเมียดศีลมากน้อยแค่ไหน หรือไม่ก็ออกมา
เซลิยร์ในรูปแบบต่างๆ

ในทางตรงข้าม เราจึงได้เห็นพระเล็กพระน้อยที่ออกมา
เคลื่อนไหวสนับสนุนฝ่ายประชาธิปไตยถูกตั้งข้อหาสารพัด ทั้งๆ ที่
ท่านเหล่านี้เลือกเคลื่อนไหวในแนวทางสันติวิธีที่ไม่ได้ละเมิดพระ
ธรรมวินัย แต่เพราะอยู่ตรงข้ามกับฝ่ายบ้านเมือง จึงกลายเป็นผู้
ประพฤติ “ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง” อันเป็นการละเมิดกฎของมหาเถร
สมาคม

เอาเข้าจริง หากการเมืองคือ “อำนาจนาาชนิดในการจัดสรร
แบ่งปันทรัพยากร” ตามนิยามของอาจารย์นิธิแล้ว จะมีใครปลดพัน
ไปจากการเมืองได้บ้าง เพราะแม้แต่นักบวชก็ต้องเข้าสู่การจัดสรร
แบ่งปันทรัพยากรตามอำนาจทางวัฒนธรรมที่ตัวเองมีอยู่

ดังนั้น ความพยายามที่จะ “เป็นกลาง” ทางการเมืองของ
นักบวชหรือพระ จึงเป็นความพยายามหลีกเลี่ยงการเมืองเฉพาะใน
ระบบโดยตรงแต่เพียงอย่างเดียว เช่น ไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมือง
ไม่ลงเลือกตั้งหรือไม่เลือกตั้ง แต่กลับไปเล่นการเมืองในคณะนักบวช
ของตัวหรือใช้ความสัมพันธ์กับรัฐให้เป็นประโยชน์ แล้วเสแสร้งว่าไม่
เกี่ยวข้องกับการเมืองทุกประการ อันนี้จึงไม่ใช่การไม่เกี่ยวข้องหรือ
เป็นกลางทางการเมือง แต่เป็นการเมืองในตัวเองอย่างที่อาจารย์นิธิ
บอกไว้ แถมเป็นแบบไม่สร้างสรรค์ด้วย

ในเมื่อเราไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงการเมืองในมิติอื่นๆ ของชีวิต

ได้ ความเป็นกลางทางการเมืองสำหรับพระหรือนักบวชอาจหมายถึง การเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างสร้างสรรค์และยึดมั่นในท่าทีสำคัญ ของศาสนาไว้ โดยใช้ท่าทีนี้ทำความเข้าใจและสัมพันธ์กับปรากฏ การณ์ทางสังคมที่ตัวอยู่ เช่น ไม่ว่าฝ่ายใดหากกระทำความรุนแรงต่อ อีกฝ่าย ซึ่งเป็นการขัดต่อศีลธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนา พระใน พุทธศาสนาก็ควรเห็นว่า นี่คือความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์และสรรพ สัตว์ที่ตนไม่ควรนิ่งเฉย ยิ่งหากล่วงเลยไปถึงขั้นปาณาติบาตแล้ว ก็ ควรออกมาประณาม หรือรวมตัวกัน “คว่ำบาตร” ต่อฝ่ายนั้นตาม พระธรรมวินัย

องค์ทะไลลามะที่ ๑๔ ซึ่งชนชั้นนำและชนชั้นกลางไทยเรา พากันนิยมชมชอบ โดยไม่ค่อยใส่ใจในสิ่งที่ท่านสอนสักเท่าไร่ ถึง กับเคยตรัสว่า การลงไปทำงานการเมืองอย่างสร้างสรรค์นั้น อาจถือ เป็นการปฏิบัติในวิถีโพธิสัตว์ได้เลยทีเดียว นี่เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็น การตีความพุทธศาสนาให้เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ได้ โดยไม่ต้องรังเกียจเด็ดฉันท้การเมืองอย่างที่เบือนอยู่ในบ้านเรา

ผมเข้าใจเอาเองว่า ความคิดที่ว่าพระหรือนักบวชจะต้องไม่ยุ่ง กับการเมืองในเมืองไทย อาจค่อยๆ ก่อร่างขึ้นผ่านการก่อตั้งคณะสงฆ์ สายวัดป่า ซึ่งเป็นความพยายามจะแสดงให้เห็นว่า มีพระอีก “สาย” หนึ่งที่ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดจริงจัง โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของ ฆราวาสเหมือนพวก “พระบ้าน” ทั่วๆ ที่มีงานศึกษาออกมาแล้ว ว่าการเกิดขึ้นของพระสายวัดป่า ในทางหนึ่งคือความพยายามจะต่อสู้ กับภัยคอมมิวนิสต์ของชนชั้นนำ การเชิดชูพระในสายไม่ยุ่งการเมือง นี้ ที่จริงก็เป็นการเมืองอีกแบบเช่นกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งผมคิดเองบ้างและได้รับจากนัก วิชาการท่านอื่นบ้าง หลายท่านได้ทำงานเพื่อจะแสดงให้เห็นว่า

การเมืองเกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างไร ไม่ว่าจะ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับรัฐที่ต่างก็ช่วงใช้กันไปมา หรือการเมืองภายใต้ระบบของศาสนาเอง ผมได้อาศัยคำอธิบายและความคิดของนักวิชาการเหล่านี้ มาต่อยอดเขียนบทความในมติชนสุดสัปดาห์หลายต่อหลายครั้ง จึงอยากแสดงความขอบคุณไว้ด้วย

กระนั้น งานอีกอย่างซึ่งนักวิชาการหลายท่านอาจไม่สนใจ เพราะเป็นภาระทางใจของศาสนิกเสียมากกว่า คือการพยายามแสดงให้เห็นมิติที่ไม่สร้างสรรค์และสร้างสรรค์ รวมทั้งการตีความคำสอนทางศาสนาเพื่อตอบสนองต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองในสังคมร่วมสมัย ผมผู้เห็นตัวเองเป็นศาสนิกที่ปรารถนาดีต่อทั้งศาสนา สายธรรมคำสอน เพื่อนศาสนิกและเพื่อนมนุษย์ที่ยังคงต้องการให้ศาสนา ดำรงอยู่ต่อไปอย่างมีความหมาย จึงมานั่งทำงานอันนี้มากกว่า

ความพยายามที่ว่านั้น ได้ทำให้ผมกลายเป็นคนเซยแสนเซยที่ยังหวังว่าศาสนาจะรอด ในโลกที่คนคิดกันแล้วว่าศาสนาไม่มีความหมายอะไรอีกต่อไป แต่ในทางกลับกัน ผมก็กลายเป็นคนหัวรุนแรงที่ดูเหมือนพยายามจ้องจะล้มศาสนาสำหรับเพื่อนศาสนิกสายอนุรักษนิยมที่อ่านไม่แตก ตราบใดที่เขายังไม่เอาอะไรมาตีหัวผม ผมก็เพียงทำได้แค่อึดแน่นๆ แล้วก้มหน้าก้มตาเขียนบทความเท่าที่เขาจะให้เขียน

นอกจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเราแล้ว ด้วยความสนใจวัฒนธรรมภารตะหรืออินเดียเป็นทุนเดิม หลายครั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองนั้นก็น่าสนใจเกินกว่าจะปล่อยผ่าน ผมจึงได้หยิบเอาเหตุการณ์เหล่านั้นมาสะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งเพื่อเป็นตัวอย่งให้เห็นว่า ในโลกที่มีประชาธิปไตยมากกว่าเรา แต่มีวัฒนธรรมและศาสนามาค้ำเราอย่างอินเดีย ศาสนากับการเมืองยัง

สามารถสัมพันธ์กันอย่างไรได้บ้าง อาจมีทั้งที่สร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์เช่นเดียวกัน แต่การที่เราได้เห็นตัวอย่างภายนอกจักรวาลของเราออกไป อาจจะช่วยให้เราเกิด “จินตนาการ” ซึ่งเป็นสิ่งที่เราขาดที่สุดในการนึกถึงอนาคต (ที่ยังมืดดำ) หรือนึกถึงความเป็นไปได้อื่นๆ ในบ้านเราเอง

แม่หลังๆ ผมจะเขียนบทความในเชิงโบราณคดีหรือวัฒนธรรมน้อยลง ส่วนประเด็นทางศาสนากับการเมืองที่มีมากขึ้นนั้น ดูเหมือนจะขาดมุมมองที่เฉียบคมอยู่ แต่อย่างน้อยที่สุด ผมยังพอมีจินตนาการความฝันใฝ่และตัวอย่างใหม่ๆ ที่อยากจะแบ่งปันกับท่านผู้อ่านในภาวะที่บ้านเมืองของเราวิกฤตดังที่เป็นอยู่ ซึ่งคงพอเป็นเครื่องประดับสติปัญญาของท่านผู้อ่านได้บ้าง

ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ผมคิดว่าการต่อสู้ทางการเมืองในรัฐสภาและบนถนน รวมทั้งการเคลื่อนไหวต่างๆ อาจไม่เพียงพอเพราะในทางหนึ่ง อุปสรรคต่อระบอบประชาธิปไตยในบ้านเราคือความเชื่อและความคิดที่ล้าหลัง อันปฏิเสธไม่ได้ว่ามีที่มาจากศาสนาและวัฒนธรรมที่ถูกแช่แข็ง การจะแก้ไขอุปสรรคเหล่านั้นคือการเข้าไปต่อสู้เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางศาสนาและวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วย

เพื่อนหลายคนมีทัศนะว่า ประชาธิปไตยไม่ได้เป็นเพียงแค่รูปแบบทางการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่มันเป็น “จิตวิญญาณ” ที่ต้องบ่มเพาะให้เกิดขึ้น โจทย์สำคัญอีกอย่างสำหรับนักการศาสนาผู้หวังดี คือจิตวิญญาณของศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว จะสามารถไปกันได้กับจิตวิญญาณของประชาธิปไตยหรือไม่ หากไม่ก็จำต้องทิ้งไป แต่หากยังพอไปกันได้ การ “ตีความ” คำสอนที่เปิดกว้างและสอดคล้องกับคุณค่าของโลกสมัยใหม่ จึงกลายเป็นกุญแจ

สำคัญสำหรับเรื่องนี้

การรวบรวมบทความทั้งหมดจากคอลัมน์ “ผี พราหมณ์ พุทธ” ในมติชนสุดสัปดาห์ เพื่อตีพิมพ์เป็นหนังสือเล่มนี้ ผมได้จัดแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อสำคัญ หัวข้อแรกคือ “พุทธธรรมกับการเมือง” ประกอบด้วยบทความ ๑๔ บทความ เริ่มต้นด้วยบทความที่แสดงให้เห็นถึงการตีความพุทธธรรมแบบอื่นๆ ให้สัมพันธ์กับความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำสอนเรื่องโพธิจิต จากนั้นจึงเป็นบทความที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ในบ้านเรา แล้วสุดท้ายจะเชิญชวนให้พิจารณาเหตุการณ์สำคัญในทางการเมือง เช่น การเกิดมือของคนรุ่นใหม่ที่มีพระภิกษุและสามเณรไปเข้าร่วมว่าเราจะมองเห็นและเข้าใจเหตุการณ์เช่นนี้อย่างไรบ้าง

หัวข้อที่สองคือ “พราหมณ์-ฮินดูกับการเมืองและความศักดิ์สิทธิ์” ประกอบด้วยบทความ ๑๑ บทความ เนื้อหาประกอบด้วยปรากฏการณ์ทางศาสนาในอินเดีย ซึ่งเป็นการนำเสนอตัวอย่างของการตีความ พลวัตและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น นอกจากนี้ ผมอยากชวนให้พิจารณาประเด็นเรื่อง “ฮินดูที่เพิ่งสร้าง” ซึ่งเป็นประเด็นที่ผมกำลังสนใจ กล่าวคือ การประกอบสร้างทางวัฒนธรรมและศาสนาสำหรับการสร้างประวัติศาสตร์ชาติและการก่อตั้งประเทศขึ้นใหม่ในอินเดียเราอาจเห็นเป็นตัวอย่างเบื้องต้นในการทำความเข้าใจการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมและศาสนาในบ้านเราเอง รวมทั้งเป็นแรงกระตุ้นให้เรามีจินตนาการต่อสังคมเราในอนาคต ทั้งนี้อาจมีประเด็นเรื่องประเพณีของศาสนาพราหมณ์ในบ้านเราที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอยู่บ้างเล็กน้อย

หัวข้อที่สามคือ “ไสยศาสตร์กับการช่วงชิงความหมายในการเมืองไทย” การเมืองไทยไม่เคยว่างเว้นเรื่องไสยศาสตร์ไม่ว่าจาก

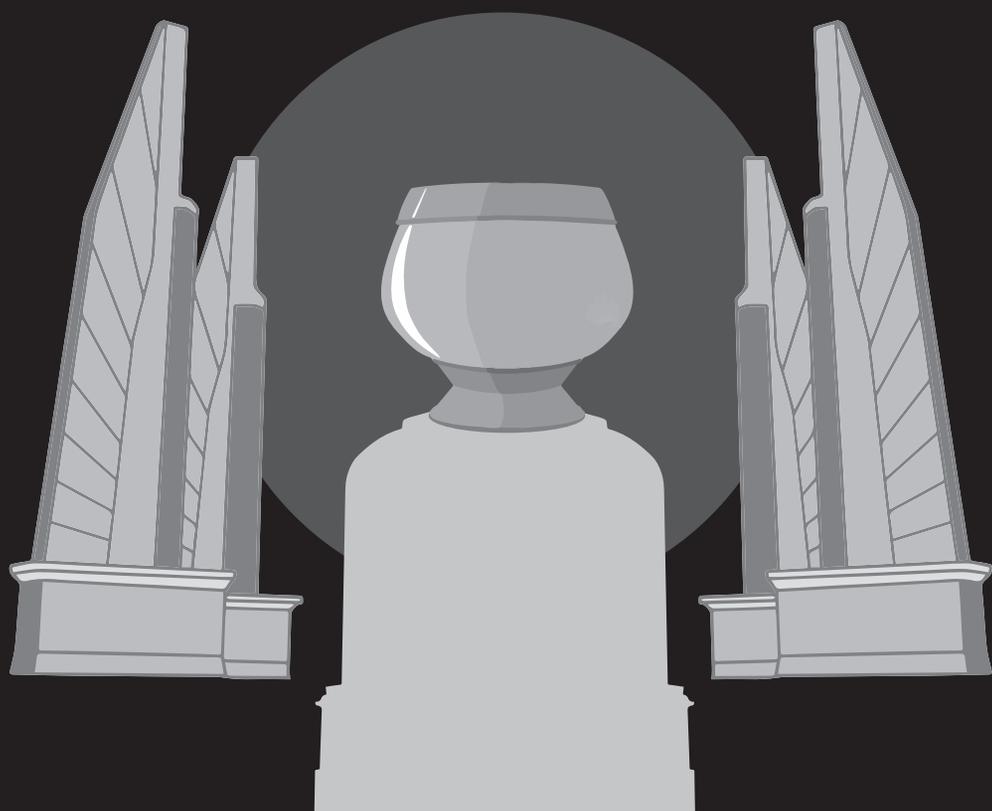
ฝ่ายไหน ในฐานะที่ไสยศาสตร์เป็นการช่วงชิงความหมายและการช่วงชิงความศักดิ์สิทธิ์ให้มาอยู่กับฝ่ายตน ซึ่งมอบอำนาจทางวัฒนธรรมให้ เราอาจมองไสยศาสตร์ทั้งในฐานะความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังความเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือในฐานะที่เป็นปฏิบัติการจิตวิทยาการเมืองด้วย ที่น่าสนใจคือ แนวต่อสู้ด้านนี้ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่พอสมควร ดังจะเห็นได้จากกรณี “หมุดคณะราษฎร” รวมทั้งการโต้ตอบจากฝ่ายอนุรักษนิยม การต่อสู้ด้วยไสยศาสตร์จึงไม่ใช่แค่กลยุทธ์ผิวๆ เฝินๆ แต่เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยน “มโนสำนึก” หรือยั่วล้อต่อความเชื่อที่ฝ่ายอนุรักษนิยมใช้เพื่อครอบงำมาโดยตลอด ในบทความจำนวน ๗ บทความ ผมพยายามที่จะชวนท่านผู้อ่านให้พิจารณาการเคลื่อนไหวด้านนี้ในฐานะแนวต่อสู้สักด้านหนึ่งของฝั่งประชาธิปไตย

หัวข้อสุดท้ายคือ “ข้อเสนอส่งท้าย: ปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง” ด้วยรักและหวัง ผมได้รวบรวมบทความจำนวน ๖ บทความที่เสนอความเข้าใจและทางออกเท่าที่ผมจะคิดออก เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจพรรคการเมืองกับนโยบายทางศาสนา ตามด้วยข้อเสนอเรื่องการทำศพของผู้ไม่นับถือศาสนา และสุดท้ายคือซีรีส์บทความ “ปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง” ที่มุ่งหวังว่าจะนำไปสู่การเข้าใจประเด็นเรื่อง “รัฐฆราวาสวิสัย” (secular state) อย่างที่รัฐในโลกสมัยใหม่พึงเป็น แม้จะเป็นเพียงข้อเสนอเล็กๆ ในเบื้องต้น แต่ก็หวังว่าอย่างน้อยจะจุดประกายต่อความสนใจของผู้คน และชี้ชวนให้คิดต่อมากกว่าจะเป็นข้อสรุป

ผมอายุ ๔๐ ในปีนี้ เข้าเขตกลางคน มีสุขภาพดีคนเดียวว่าเมื่อคนเราอายุถึง ๔๐ ปีจะมีความฉลาดเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติบ้าง แต่นี่ผมก็ยังไม่เห็นความฉลาดที่ว่านั้น เว้นเสียแต่ว่าได้เห็นความ

บทประพันธ์ของตนเองโดยเฉพาะในทางสติปัญญามากขึ้น ที่กล่าวมานี้ก็เพื่อจะบอกท่านผู้อ่านว่า หากมีสิ่งใดที่อ่อนด้อยทางปัญญาขอให้ท่านโปรดอภัย และอยากจะชวนท่านเป็นเพื่อนช่วยคิดเสมือนเราได้เดินทางไปด้วยกัน หนังสือรวมบทความเล่มนี้จึงขอปวารณาตัวเป็นเพื่อนร่วมทางมากกว่าจะเป็นผู้บอกทาง

พุทธธรรม
กับการเมือง

เมื่อเราพูดถึงพุทธศาสนาหรือศาสนาไหนๆ ก็
สามารถแบ่งส่วนประกอบของศาสนานั้นๆ ได้เป็น
ศาสนองค์กร ศาสนวัจนธรรม และศาสนธรรม
แน่นอนว่าทั้งสามส่วนถูกนำไปเกี่ยวข้องกับการเมือง
ในหลากหลายมิติ ทั้งสร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์
สองส่วนแรกดูเหมือนว่าจะเป็นสิ่งที่ปรับตัวตามยุค
สมัยได้ช้าที่สุด จึงเป็นสิ่งที่ผมมักวิจารณ์อยู่เสมอ แต่
จะโดยอคติส่วนตัวในฐานะศาสนิกหรือการมีมิตร
สหายชาวพุทธที่ดี ผมมีความหวังกับศาสนธรรมว่า
สามารถที่จะ “ดีความ” ให้เข้ากับคุณค่าของโลกสมัย
ใหม่ได้ บทความส่วนหนึ่งจึงพยายามแสดงให้เห็น
“ตัวอย่าง” ของการดีความศาสนธรรมที่สร้างสรรค์
เช่น ในวงการพุทธศาสนาฝ่ายอื่นๆ ที่ไกลออกไปจาก
พุทธศาสนาไทย และในทางกลับกัน ก็แสดงให้เห็น
การดีความอย่างไม่สร้างสรรค์ของคำสอนเพื่อนำไปสู่
เป้าประสงค์บางอย่างทางการเมือง ซึ่งนำมาสู่ปัญหาที่
เกิดขึ้นในบริบททางการเมืองและสังคมไทยเอง บาง
บทความมีท่วงทำนองราวกับบทเทศน์ที่กลั่นออกมา
จากอารมณ์ความรู้สึก เอิบอาบในคำสอนลึกซึ้งของ
พุทธธรรม บางบทความก็วิจารณ์เผ็ดร้อน แต่ทั้งหมด
คือความปรารถนาดีต่อผู้อ่านและศาสนาเองด้วย